

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 25 oktober 1940 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Genom en den 4 oktober 1940 dagtecknad, till tredje särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 44, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden anhållit om riksdagens yttrande över följande vid propositionen fogade förslag till

Förordning

om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566).

Härigenom förordnas, att 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

10 §.

2 mom. Mjök från — — — till annan.

Mjök, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller, där ej Konungen annorlunda förordnat, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar utan att sådant särskilt anges.

Utan hälsovårdsnämndens — — — detta hänseende.

Vad i — — — och smör.

45 §.

2 mom. Mjök från — — — till annan.

Mjök, som hålles till salu, får ej vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne, ej heller, där ej Konungen annorlunda förordnat, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar utan att sådant särskilt anges.

Utan hälsovårdsnämndens — — — detta hänseende.

Vad i — — — och smör.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I 10 § 2 mom. andra stycket och 45 § 2 mom. andra stycket hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566) föreskrives, att mjölk, som hålles till salu, ej får vara utspädd med vatten eller bemängd med främmande ämne och ej heller, utan att sådant särskilt anges, vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar.

I ett den 1 april 1915 avgivet betänkande med förslag till bland annat hälsovårdsstadga för riket, vilket förslag låg till grund för 1919 års hälsovårdsstadga, anfördes såsom motivering till 10 § 2 mom. andra stycket bland annat följande:

I strafflagens 22 kap. 13 § finnes straff stadgat för den, som säljer ont för gott, mångt för omänt eller det, varuti man vet fel vara, utan att sådant uppenbara. För att detta lagrum skall tillämpas, fordras således att en försäljning eller en föryttring ägt rum. Momentet 2 andra stycket i förslaget innehåller däremot förbud mot att hålla mjölk av där närmare omnämnd beskaffenhet till salu, vare sig någon försäljning eller föryttring äger rum eller ej. Försäljer man mjölk, utspädd med vatten, eller grädde, vari man t. ex. blandat vetemjöl för att giva den utseende av att innehålla en större fetthalt än den i verkligheten gör, så straffas ett dylikt förfarande enligt strafflagen. Håller någon däremot sådan mjölk till salu, vilket får anses vara fallet om man t. ex. har den stående i en mjölkförsäljningslokal, så skulle man, om någon försäljning ej sker, enligt förslaget bli straffbar jämlikt stadgande i nyssnämnda moment. Att uttrycket »hålla till salu» därvid begagnats, ehuru detta, såsom nyss påpekats, även innebär förbud mot ett förfarande, vilket i allmänna lagen är belagt med straff, beror därpå, att det syntes särdeles önskligt att i förslaget göra bestämmelserna angående försäljning av mjölk så fullständiga som möjligt och att ytterligare inskarpa hos allmänheten det otillåtliga i ett dylikt förfarande. Vad nu är sagt gäller även om man försäljer eller håller till salu mjölk, vilken blivit berövad en avsevärd del av sin fetthalt, utan att nämna något härom. Har man däremot endast avlägsnat en ringa del av mjölkens fetthalt, och vad som i nämnda hänseende återstår icke understiger den fetthalt, mjölk i allmänhet innehåller, så synes det vara ganska tveksamt, huruvida en dylik åtgärd är belagd med straff enligt strafflagen. För att taga ett exempel. En person håller till salu mjölk, som oaktat den berövats $\frac{1}{2}$ % fett, likväl innehåller 3.5 % fett. — I regel har den naturliga mjölken en fetthalt av 3 till 3.5 %. — Är nu en sådan person förfallen till straff enligt strafflagen? Svaret på denna fråga torde nog böra bliva jakande. Men även om en motsatt åsikt skulle göra sig gällande, och strafflagen följaktligen ej anses vara tillämplig, skulle han dock ej bli straffri, om kommitténs förslag antages, ty varje person, vilken berövar till salu hållen mjölk »något», således även det allra minsta, av någon utav dess beståndsdelar, blir förfallen till straff härför enligt förslaget, såvida han ej kan straffas enligt allmän lag. Införandet av en dylik bestämmelse synes tämligen nödvändig; i annat fall skulle det vara hart när omöjligt att skydda allmänheten mot en förslagen mjölkförsäljares manipulationer.

I skrivelse den 17 maj 1940 har *statens livsmedelskommission* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte begära riksdagens förklaring, att riksdagen icke hade något att erinra mot att Kungl. Maj:t, därest en standardisering av konsumtionsmjölken av försörjningspolitiska skäl funnes påkallad, meddelade föreskrift, att berörda stadgande i hälsovårdsstadgan ej skulle tillämpas beträffande mjölk, som försäljes från mejeri.

Såsom motivering till framställningen har kommissionen anført i huvudsak följande:

Fetthalten på konsumtionsmjölken varierar starkt under olika årstider och inom skilda områden av landet. Enligt den officiella mejeristatistiken för år 1937 låg fetthalten hos det övervägande antalet mejerier mellan 3 och 4 procent. Endast ett mejeri hade under 3 procent, medan 8.2 procent av mejerierna redovisade en högre fetthalt än 3.75 procent. Ifrågavarande tal avse fetthalten hos den vid mejerierna invägda mjölken. Då emellertid mejerierna vid försäljning av helmjolk till direkt konsumtion icke äga nedbringa fetthalten, torde procentalen i stort sett vara representativa även för sistnämnda slag av mjolk.

Hälsovårdsnämnderna i riket ha i ett stort antal fall meddelat särskilda föreskrifter rörande konsumtionsmjölkens fettinnehåll. Som regel har man härvid icke ansett sig böra uppställa högre fordringar på mjölken än att den skall hålla en fetthalt av lägst 3 procent. Den faktiska fetthalten på konsumtionsmjölken är således i allmänhet ej oväsentligt högre än den föreskrivna.

För mejerierna har det sedan länge framstått såsom ett önskemål, att en standardisering av konsumtionsmjölkens fetthalt kunde komma till stånd. Det har framhållits, att mjölken härigenom skulle inom hela landet kunna betalas efter sitt näringsvärde och att en sådan ordning skulle vara till fördel för både producenter och konsumenter.

I nuvarande krissituation har frågan om konsumtionsmjölkens standardisering en särskild aktualitet. Genom att reglera fetthalten i konsumtionsmjölken kan man nämligen överföra lämplig del av fett i konsumtionsmjölken till smör. I stor utsträckning synes detta kunna ske utan att konsumtionsmjölkens näringsfysiologiska värde i någon nämnvärd grad nedgår. För vår försörjning med matfett kan en standardisering emellertid få mycket stor betydelse. En allmän nedsättning av fetthalten på den mjolk, som för direkt konsumtion försäljes från mejeri, till 3 procent torde vid nuvarande mjölmängd i runt tal motsvara en ökning i smörtillgången per år räknat med 7,000 ton.

För närvarande förefinnes i 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan ett visst hinder för en standardisering av konsumtionsmjölken. Ifrågavarande stadgande förbjuder visserligen icke standardisering av mjölken men verkar i praktiken i de flesta fall på ungefär samma sätt. Stadgandet utgör icke hinder för ett mindre mejeri att sortera upp mjölken efter fetthalt och försälja den magraste till direkt konsumtion. Däremot äger icke ett större mejeri, som av praktiska skäl icke kan genomföra en dylik sortering, sänka den genomsnittliga fetthalten, med mindre detta tydligt anges vid mjölkens försäljning. Även på samma konsumtionsort kunna skillnaderna i fetthalt från olika leverantörer vara högst betydande. Det måste då framstå såsom egendomligt att försäljning av s. k. helmjolk med en ursprunglig fetthalt av exempelvis 2.8 procent är fullt tillåten, medan konsumtionsmjolk med 3.5 procent fetthalt ej får säljas såsom helmjolk, om den ursprungligen haft en högre fetthalt.

För den händelse det av försörjningspolitiska skäl skulle befinnas påkallat att föreskriva en enhetlig fetthalt på konsumtionsmjölken, torde ifrågavarande bestämmelse i hälsovårdsstadgan, såvitt angår mjolk som försäljes från mejeri, böra suspenderas eller ändras. Den förra utvägen synes vara att föredraga med hänsyn till att stadgan för närvarande är föremål för överarbetning av s. k. livsmedelslagstiftningssakkunniga.

Vid livsmedelskommissionens framställning fanns fogad dels en skrivelse från svenska mejeriernas riksförening u. p. a. till livsmedelslagstiftningssakkunniga angående önskvärdheten av mjölkens standardisering och dels en promemoria i ämnet av statskonsulenten H. Ryde.

I sistnämnda promemoria har anförts bland annat:

Fettinnehållet i konsumtionsmjölk regleras i förekommande fall genom av vederbörande hälsovårdsnämnd meddelade bestämmelser. Det ligger i sakens natur, att dessa bestämmelser måste vara mycket olika inom skilda områden. En rundfråga i ämnet den 22 november 1930 till samtliga städer i riket gav också till resultat, att av de 92 städer, som besvarade frågan, endast 63 förklarade sig hava meddelat föreskrifter rörande konsumtionsmjölkens fettinnehåll och därvid fastställt följande minimifordringar, nämligen

Antal städer	Konsumtionsmjölkens minimifetthalt
2	2.5 %
2	2.7 »
12	2.8 »
1	2.9 »
46	3.0 »

Den lägsta minimifetthalten avsåg en stad i Skåne och en i Norrland. En liknande extrem geografisk spridning förelåg även ifråga om övriga städer med särskilt låga minimikrav. De städer, som representerade landets mellersta delar såsom Uppland, Södermanland, Närke och Västmanland hade däremot i samtliga fall fastställt en minimifetthalt av 3 procent.

Av svaren framgick vidare, att vissa städer hade fastställt olika minimifetthalter för morgon-, middags- och kvällsmjölk och andra för sommar- och vintermjölk. Ett par städer i Skåne hade sålunda föreskrivit, att morgonmjölken måste innehålla 2.5 respektive 2.9 procent fett och blandmjölk samt middags- och kvällsmjölk lägst 3 procent, under det att en del städer i Norrland fordrade, att mjölken under juni—september månader skulle innehålla lägst 3.2 procent och under övriga delar av året lägst 3 procent.

Förut angivna föreskrifter, som i huvudsak alltså äro gällande, torde hava till uppgift att tillförsäkra konsumenterna en mjölk, vars fettinnehåll icke är lägre än som påkallas av produktionens allmänna läge inom orten. I anslutning härtill hade man kunnat förvänta sig, att de uppställda fordringarna skulle stå i visst förhållande till medelfetthalten i den mjölk, som produceras inom respektive orter. Något dylikt samband har emellertid icke kunnat påvisas. Att behov av enhetliga föreskrifter i ämnet föreligga, är dock uppenbart, då mjölkens såväl produktionskostnad som näringsvärde står i relation till fettinnehållet.

Det förefaller i övrigt naturligt, att priset å konsumtionsmjölk i likhet med vad fallet är i fråga om många andra näringsmedel bör stå i visst bestämt förhållande till varans verkliga värde. Ett enhetligt pris å konsumtionsmjölk förutsätter sålunda ett något så när enhetligt innehåll av fett, som utgör mjölkens värdefullaste beståndsdel. I varje fall synes det omotiverat, att vid samma prisläge i ena fallet fordra en fetthalt av lägst 2.5—3 procent och i andra fallet lämna producenten full frihet att själv bestämma procenttalet ifråga.

Av det sagda torde framgå, att en standardisering av konsumtionsmjölkens fettinnehåll bör bliva till förmån för såväl konsumenter som producenter.

För att kunna möjliggöra detta, måste hälsovårdsstadgan innehålla sådan bestämmelse, att mjölk, som hålles till salu, lägst får innehålla viss för riket i sin helhet bestämd fetthalt, som lämpligen fastställles av Kungl. Maj:t på förslag av statens livsmedelskommission eller annat liknande statligt organ, som äger att handlägga ärenden, vilka beröra mjölkhandelsns ordnande.

Nämnda fetthalt måste med hänsyn till nu gällande föreskrifter stå i sådant förhållande till mjölkens allmänna beskaffenhet, att de, som hålla mjölk till avsalu också äga förutsättning att åstadkomma tillräckliga mängder mjölk, som i sitt naturliga tillstånd håller en fetthalt nära sammanfallande med den för riket fastställda minimihalten. Då mjölkens medelfetthalt är mycket växlande inom skilda delar av landet är det uppenbart, att endast låga fetthaltsvärden därvid kunde ifrågakomma. Det torde med andra ord kunna förutskickas, att den konsumtionsmjölk, som i sitt naturliga tillstånd håller föreskriven minimifetthalt i regel måste äga ett sämre näringsvärde än den som genom separering eller uppblandning med skummjolk nedbringats till samma fetthaltsnivå. Någon anledning att vidmakthålla nu gällande förbud att saluföra mjölk, som berövats något av sina naturliga beståndsdelar utan att detta särskilt anges torde sålunda icke föreligga. Om dylikt undantag endast medgives ifråga om mejerierna, torde åtgärden ifråga ej heller medföra någon ökad svårighet för mjölkkontrollen.

Det förtjänar i detta sammanhang framhållas, att en minskning av konsumtionsmjölkens medelfetthalt även kan tillföra landet en icke oväsentlig mängd smör. Då mejerierna årligen försälja c:a 754,000 ton mjölk till direkt konsumtion skulle en minskning av fetthalten med 1 procent giva landet ett årligt tillskott av ungefär 9,000 ton smör per år. Även ur denna synpunkt sett är en minskning av konsumtionsmjölkens medelfetthalt under nu rådande förhållanden sålunda att tillråda.

I propositionen har *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, efter gemensam beredning med cheferna för jordbruks- och folkhushållningsdepartementen anfört följande.

En omarbetning av hälsovårdsstadgan pågår för närvarande inom livsmedelslagstiftningssakkunniga. Det torde emellertid dröja någon tid, innan deras förslag i ämnet kan vara att förvänta. Den minskade fodertillgången kan göra det önskvärt att söka utvinna större smörkvantitet ur den tillgängliga mjölmängden, vilket kan ske genom att standardisera fetthalten hos konsumtionsmjölken. För att icke gällande författningsbestämmelser skola utgöra hinder för en dylik standardisering, därest sådan skulle påfordras, synes ändring av förut berörda stadganden i 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan erforderlig. I anledning härav har jag låtit upprätta förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § 2 mom. och 45 § 2 mom. hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566). Över förslaget torde riksdagens yttrande böra inhämtas.

Det föreliggande förslagets syfte är att, därest en standardisering av konsumtionsmjölken, d. v. s. en allmän nedsättning av fetthalten i densamma, skulle påfordras, detta skall i den mån Kungl. Maj:t förordnar kunna ske utan att förhållandet skall behöva angivas vid mjölkens saluhållande. Här för erfordras en ändring av hälsovårdsstadgan 10 § 2 mom. andra stycket och 45 § 2 mom. andra stycket, där det för närvarande föreskrives bland annat, att mjölk, som hålles till salu, icke får vara berövad något av sina naturliga beståndsdelar utan att sådant särskilt anges. Det är på grund

Utskottet.

av dessa stadganden förbjudet att utan särskilt angivande saluhålla mjölk, vars fetthalt nedbringats exempelvis genom separering eller uppblandning med skummjölk, och detta även om fetthalten icke understiger den minimifetthalt som kan hava föreskrivits av vederbörande hälsovårdsnämnd.

Förutom av hälsovårdsstadgan regleras förfarandet vid försäljning av livsmedel av bestämmelserna i allmänna strafflagen. I 22 kap. 13 § andra stycket strafflagen finnes stadgat straff för den, som säljer ont för gott, mängt för omängt eller det, varuti han vet fel vara, utan att sådant uppenbara. För att lagrummet skall kunna tillämpas fordras sålunda att en försäljning kommit till stånd, under det att straff enligt hälsovårdsstadgans nuvarande lydelse inträder redan i och med saluhållande. Under angivna bestämmelse i strafflagen faller tydligen ett sådant förfarande, som att man försäljer mjölk som utspätts med vatten. Vidare inbegripes därunder exempelvis det fall, att man försäljer mjölk, som blivit berövad en avsevärd del av sin fetthalt, utan att nämna något härom. Har man däremot avlägsnat endast en ringa del av mjölkens fetthalt, och vad som i nämnda hänseende återstår icke understiger den fetthalt mjölk i allmänhet innehåller, så kan det synas tveksamt huruvida en försäljning utan angivande härav faller under strafflagen. De sakkunniga, på vilkas förslag den nuvarande hälsovårdsstadgan är byggd, synas närmast hava ansett, att strafflagen även i ett sådant fall skulle vara tillämplig. I den mån emellertid ett dylikt förfarande icke kan anses straffbart enligt 22 kap. 13 § strafflagen, inträder straff jämlikt förevarande bestämmelser i hälsovårdsstadgan.

Det torde böra framhållas, att den i propositionen föreslagna ändringen i hälsovårdsstadgan uppenbarligen icke kan inverka på de förutsättningar, under vilka straff kan inträda enligt det omnämnda stadgandet i allmänna strafflagen. Ändringen i hälsovårdsstadgan har sålunda endast betydelse för förfaranden som falla utanför strafflagsbestämmelsens tillämpningsområde. Var gränsen går mellan strafflagens och hälsovårdsstadgans tillämpningsområden i nu förevarande hänseende torde, såsom av det anförda framgår, i viss mån vara tveksamt. Anmärkas bör, att i straffbestämmelserna i hälsovårdsstadgan undantag göres för det fall att enligt allmän lag eller författning strängare straff bör följa å förseelsen.

Propositionen innebär icke något ställningstagande till frågan, huruvida en standardisering av konsumtionsmjölken i och för sig bör komma till stånd. Starka skäl kunna anföras för ståndpunkten att en sådan åtgärd kan visa sig erforderlig. Emellertid hava inom utskottet även framförts vissa betänkligheter. Sålunda har framhållits, att man, när det gäller ett så viktigt födoämne som mjölken, måste ställa sig tveksam mot varje behandling, som ingriper ändrande i sammansättningen hos varan, särskilt om den skulle försälas under benämning, som gäve sken av att varan vore en oförändrad naturprodukt, samt att det kunde befaras att en standardisering komme att gå ut över de delar av befolkningen som företrädesvis använda mjölken såsom näringsmedel, framför allt barn och ungdom, utan att den större till-

gången på smör i praktiken komme dessa till godo i motsvarande utsträckning. I detta sammanhang har inom utskottet anmärkts, att en ökning av smörtillgången genom exempelvis minskning av fetthalten i tjockgrädde eller ost icke kunde mötas med invändningar av ifrågavarande art, och att vid dylika regleringar ej heller föreläge anledning att i fortsättningen försälja varorna under beteckningar vilka — såsom t. ex. »helfet» ost — anknyta till viss högre fetthalt hos varan.

Om en standardisering av konsumtionsmjölken finnes böra komma till stånd, måste emellertid enligt utskottets mening starka betänkligheter anses möta mot en sådan utformning av bestämmelserna därom, att mjölkens beskaffenhet av standardiserad icke skulle angivas vid mjölkens saluhållande, särskilt om standardiserad mjölk skulle försälas såsom »halmjök», »oskummad mjök» eller dylikt. I propositionen har icke lämnats någon närmare motivering till varför icke syftet med standardiseringen skulle kunna nås även med angivande vid försäljningen av att mjölken är standardiserad till viss procentuell fetthalt. I den i propositionen åberopade skrivelsen från statens livsmedelskommission framhålles, att de ifrågavarande bestämmelserna i hälsovårdsstadgan visserligen icke förbjuda standardisering av mjölken men att de i praktiken i de flesta fall verka på ungefär samma sätt. Enligt utskottets mening föreligger icke anledning att antaga, att i en situation som den nuvarande med viss knapphet i fråga om smörfettsförsörjningen konsumtionen av mjölk skulle i någon avsevärd mån nedgå om det angäves att mjölken blivit standardiserad; och till frågan, huruvida en standardisering av mjölken under ett *normalt* försörjningsläge skall ske, bör uppenbarligen icke nu tagas ställning, utan får denna i ett sådant läge upptagas till förnyad prövning. Det bör framhållas, att ett angivande av konsumtionsmjölkens egenskap av standardiserad i praktiken synes kunna ske med tämligen enkla medel; anslag i försäljningslokalerna bör sålunda vara tillfyllest i fall då där saluföres allenast standardiserad mjölk. Utskottet har med hänsyn härtill icke funnit sig böra tillstyrka den i propositionen föreslagna ändringen av hälsovårdsstadgan.

Utskottet vill i detta sammanhang jämväl framhålla, att varje behandling av mjölken, som icke sker under fullt betryggande hygieniska förhållanden, ökar riskerna för infektion och kan medföra nya vådor för varans allmänna hygieniska beskaffenhet. Om en standardisering av mjölken såsom i propositionen ifrågasättes finnes böra komma till stånd, bör därför detta endast medgivnas i mejerier, där de hygieniska förhållandena genom mejeristadgan äro reglerade och underkastade kontroll, men däremot icke hos enskilda producenter. Detta synes också vara propositionens ståndpunkt.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid sin behandling av förevarande proposition, nr 44, funnit anledning till de erinringar mot det genom pro-

positionen framlagda författningsförslaget, som ovan i utskottets yttrande upptagits.

Stockholm den 24 oktober 1940.

På tredje särskilda utskottets vägnar:

N. GÄRDE.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gärde, Tamm, Norman, Wistrand, Branting, Karl Johan Olsson, Karl Bodin, John Gustavson, Sten, Sundvik, Brandt* och *Holstenson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hage, Hedlund* i Östersund, *Ryberg* och *Olsson* i Mellerud, fru *Nordgren*, herrar *Lindberg* i Stockholm och *Larsson* i Hede, fru *Ruth Gustafson* samt herrar *Gardell, Holmbäck* och *Hansson* i Vännäsby.

Reservationer:

dels av herrar *Wistrand, Karl Bodin, John Gustavson, Sten, Holstenson, Ryberg, Larsson* i Hede, *Gardell* och *Hansson* i Vännäsby, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att förklara sig icke hava något att erinra mot de av Kungl. Maj:t ifrågasatta ändringarna i hälsovårdsstadgan;

dels ock av fru *Nordgren*, som ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen förklara, att riksdagen icke har något att erinra mot ett till nu rådande kristid begränsat förordnande av Kungl. Maj:t av i huvudsak det innehåll, som propositionen avser.
